

פרשת תולדות

נושא	פרק	תכנים מרכזיים	נקודות והצעות להוראה
לידת יעקב ועשו ונערוֹתם 2*)	כה	י#ט. כ; פתיחה: בסוף הפרשה הקודמת למדנו על פטירתו של אברהם. הפרשה שלנו – תולדות – עוסקת בבנו ממשיכו – יצחק. הכתוב מזכיר מי אשתו של יצחק – כפי שלמדנו בפרשה הקודמת. כא. כג; רבקה עקרה (אישה שלא יולדת). יצחק ורבקה מתפללים, ה' נענה להם ורבקה הרה; בזמן ההריון הבנים מתרוצצים בבטנה. היא איננה יודעת מהו הדבר ולכן שואלת את דבר ה'; ה' עונה לה כי "שְׁנֵי גֵזִים בְּבֶטֶןךָ וְשְׁנֵי לְאָמִים מִמֶּנִּי יִפְרְדוּ" – יש בבטנה שני ילדים שיהיו לשני עמים. הם יאבקו ביניהם, והגדול יעבוד את הצעיר. כד. כו; הולדת יעקב ועשו: משמעות השמות: עשו=עשוי, מכוסה בשער כגדול. יעקב – מלשון עקב- שאחז בעקב עשו. כו. כח; יעקב ועשו בנערוֹתם: הניגוד בפסוקים בין יעקב לעשו במעשיהם יום יום – עשו "אִישׁ יָדַע צִיד" – אִישׁ שְׂדֵה הַיּוֹצֵא לְצוֹד, יעקב "אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אוֹהֵלִים" (רשב"ם ואבן-עזרא: רועה צאן אביו ויושב באהלו; רש"י – לימוד אצל שם ועבר), ובמידותיהם: עשו: אכזריות וערמומיות יעקב: איש תם: יושר ותמימות. יצחק אוכל מצידו של עשיו ומקרב אותו אליו. הוא אוהב אותו כבנו. רבקה מכירה בתכונותיו הטובות של יעקב, ואוהבת אותו במיוחד.	וַיַּעֲתֶר יִצְחָק..וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' – מילה לא מוכרת לילדים. יש להסביר: לשון תפילה. להדגשה: כשיש צרה לאדם הוא מתפלל לה' שיוציא אותו מהצרה. זה מה שעשו יצחק ורבקה. וכן: רבקה שחשה שההריון אינו רגיל, הולכת לשאול בה'. חשוב ליצור הזדהות עם דמותו של יעקב, אפשר להעלות תגובות או מילים המאפיינות "איש תם" לעומת "איש שדה", יעקב לעומת עשו.

מכירת הבכורה	2*)	כ#ט. ל.ט; עשו חוזר מהצייד עייף ומבקש מיעקב להאכיל אותו מנזיד העדשים שבישל. יעקב מבקש בתמורה את הבכורה, ועשו מוכר לו את הבכורה ואף נשבע על כך. יעקב רוצה את הבכורה, כי לבכור אחריות להמשיך את דרך אביו. עשו בז לתפקיד הבכורה, ולכן מוכן למכור את הבכורה.	
יצחק בגרר	4*)	כו	א. ה; היה רעב בארץ, יצחק חושב לרדת למצרים כפי שעשה אביו. בדרכו מגיע לגרר; שם ה' מתגלה אליו ומונע אותו מלרדת למצרים; ה' נותן ליצחק את ברכת אברהם – ברכת הארץ וברכת הזרע. הברכה בזכותו של אברהם ששמע תמיד בקול ה' בכל מה שציוהו. ו-יא: אנשי גרר ברשעותם היו עלולים להרוג את יצחק כדי לקחת את רבקה לאישה, לכן יצחק אומר שרבקה אחותו. אבימלך רואה שיצחק מתנהג עם רבקה כאשתו, ומברר את הדבר עם יצחק. יצחק מסביר את חששותיו. אבימלך מזהיר את עמו לא לפגוע ביצחק ובאשתו. יב. יז; אע"פ שהיה רעב, יצחק מצליח במעשיו ומתעשר, והשדה שזורע מניב פי מאה מהכמות ששדה כזה נותן. יש לו צאן ובקר. הפלישתים מקטנים בו, ולכן סותמים את הבארות שעבדי אברהם חפרו באזור, וכן אבימלך מגרש את יצחק. יצחק עובר לנחל גרר מחוץ לעיר. יח. כב; יצחק הולך בעקבות אברהם: הוא חופר שוב את אותם בארות שחפר אברהם והפלישתים סתמו בקטאתם, וקורא להם באותם שמות. אח"כ ממשיך יצחק את חפירת הבארות, רועי גרר רבים פעמיים עם
שאלות לעיון: איך ביקש עשו לאכול? "הלעיטני"- כפי שמאכילים בהמות, "האדום האדום" אפילו לא אומר מה מבקש – להוט לאכול. מה הדבר מלמד עליו? תאוה וגסות רוח. איך מתייחסים יעקב ועשו לבכורה ומדוע? יעקב רוצה את הבכורה, כי הוא רוצה להמשיך בדרך אביו, עשו מזלזל בבכורה ואינו מרגיש צורך בה – "ולמה זה לי בכורה" – כי אינו רוצה את הכרונך בה. (ילדים יכולים להכיר את הקשר בין בכורה לאחריות). אפשר להכין "נזיד" ליום חורף קר גרר – היא "תחנת קצה" בתוך ארץ ישראל שהובטחה לאברהם. כדאי להדגיש את חשיבות ארץ ישראל שה' מונע מיצחק להתקדם בדרכו ולעזוב את ארץ ישראל אפילו בעת רעב, אלא להישאר בה למרות הקושי. שאלה לעיון: למצוא במה נזכר אברהם בפסוקים שלנו? 1. הרעב בפס' א' – התורה מוסיפה לרעב שבימי אברהם, 2. שבועת ה' ליצחק – ה' אומר לו שתתקיים בו השבועה שנשבע לאברהם – אפשר להזכיר שהשבועה לאברהם כוללת את הבטחת הארץ והבטחת הזרע כמו בפרקנו פס' ג-ד, 3. בסיבה להבטחה – שאברהם היה נאמן לכל ציווי ה' – פס' ה) להבנת הפסוקים יש להקדים הסבר על הבאר ותפקידה: בחפירת הבאר מגיעים למים הצבורים בתוך האדמה – מי תהום. המים משמשים לצורכי האדם והבהמות הגרים באזור, ואף לאורחים העוברים במקום. כמו כן להבין את חשיבות חפירת הבארות להתיישבות ולהיאחזות במקום (עד העת החדשה) הפלישתים סתמו את הבארות מפני הקטאה. בכך הזיקו ליצחק, לעצמם ולכל העוברים במקום שיכלו להשתמש במים. הקטאה – מביאה להפסד ואובדן. שאלה לעיון בפסוק: כיצד הצליח יצחק להתעשר כל כך, ובפרט בשנת רעב? (יב: "ויברכהו ה')			

		רועי יצחק על הבארות מתוך קטאתם, ורק בשלישית מניחים לו. שמות הבארות - על שם האירועים. כג. לג; יצחק ממשיך לבאר שבע שם מתגלה אליו ה' ומברך אותו "בעבור אברהם עבדי". יצחק קורא בשם ה' – מלמד לעבוד את ה'. אבימלך מגיע מגרר בגלל הברכה שיש ליצחק, ומבקש לכרות איתו ברית. עבדי יצחק מוצאים מים, והבאר שחפרו נקראת "שבעה" על שם הברית והשבועה. לד-לה: עשו לוקח שתי נשים מבנות כנען. יצחק ורבקה אינם מרוצים בגלל רשעתם של הנשים.
ברכות יעקב ועשו *4)	כו. כח.	א. ד; יצחק איננו רואה בזקנתו. הוא שולח את עשו לצוד ציד ולהכין לו אוכל כדי לברך אותו. ה. י#ג: רבקה שולחת את יעקב לקבל את הברכה. (רבקה יודעת שהברכה צריכה להגיע ליעקב, כי היא מכירה את צדקותו, ואת רשעותו של עשיו, וכן – כי היא קיבלה נבואה: "ורב יעבוד צעיר"); רבקה שולחת את יעקב להביא שני גדיי עיזים, להכין אותם ליצחק. י#ד. כ; יעקב מבין שהוא צריך לקבל את הברכה, ועושה כדבר אימו. הוא מביא שני גדיי עיזים, רבקה מכינה מהם מטעמים ומלבישה את יעקב בבגדי עשו, כדי שיצחק לא יכירו. כ#א. כ#ט; ברכת יצחק ליעקב: "הקול קול יעקב" – הקול וצורת הדיבור מתאימה ליעקב. יעקב מגיש ליצחק את המאכלים ויצחק מברך אותו. משמעות הברכה: שפע כלכלי, שלטון והשפעת ברכה על מברכיו.
		להבין את משמעותם של שמות הבארות, למצוא את המילים בפסוק מאותו שורש. (עשק – התעשקו, רחובות-הרחיב) כדאי להתייחס למניעים של אבימלך ואנשיו – שגרשו קודם את יצחק בגלל הקטאה, ועתה מבקשים לכרות איתו ברית. מדוע? כי רואים את הצלחתו וכן "כֹּאזְ וְכִי-הָיָה ה' עִמָּךְ". מה ראו? מה הם רוצים? בדבריהם של עבדי אבימלך יש חוסר כנות – "וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום" – והם לא עשו רק טוב אלא גרשו אותו, סתמו את הבארות ורבו על המים. לסיום הנושא ניתן להשוות בין יצחק לאבימלך ועמו: בתכונות (רצון להיטיב - קטאה, סליחה-נקמנות, שלום-מריבה) ובמעשים (בניין והתיישבות - הריסה, חפירת בארות-סתירתם)
		מדוע בחר יצחק לברך את עשו? להוכיח מהכתוב 1. עשו הוא "בנו הגדול" – פס' א 2. יצחק אוהב את עשו (פ' כ"ה פס' כ"ח) ומקרב אותו כדי שילך בדרך טובה אפשר לחזק את הלימוד באמצעות קישור ללימוד קודם, חיפוש מקורות מהכתוב, ומיומנות הדפדוף: א. מדוע הברכות מגיעות ליעקב? להוכיח מהכתוב 1. בגלל אופיו ומעשיו הטובים – "איש תם יושב אוהלים" – פ' כ"ה פס' כ"ז, 2. בגלל קניית הבכורה מעשיו – "וימכור את בכורתו ליעקב" – פ' כ"ה פס' ל"ג) ב. להוכיח שרבקה מכירה בכך שהברכה מיועדת ליעקב 1. "ורבקה אוהבת את יעקב" – פ' כ"ה פס' כ"ח, 2. היא קיבלה נבואה "ורב יעבוד צעיר" – פ' כ"ה פס' כ"ג) בפרק – אזכורים רבים של השימוש בחמשת החושים. אפשר להרחיב או להכין משימה בנושא: לאתר/לצבוע/לשייך פעולות שונות בפרק: "וירח את ריח בגדיו" (כו), "ואולי ימשני" (יב) "גשה טא ואמשך" (כא) "ותכהינה עיניו מראות" (א), "ועשה לי מטעמים" (ד) "ורבקה שמעת" (ה) "הקול קול יעקב" (כא); כמו כן ראוי לשים לב לכך כי אף על פי שיצחק אבינו זקן, והגם שאיננו רואה, עודנו עומד במעלתו הרוחנית ובניו נזקקים לברכתו. בשיחה בין יצחק ליעקב נדגיש את לשון הכבוד והנימוס של יעקב, ואת שם שמים הנשמע בפיו.

ל. ל#ג; יצחק מגלה את טעותו וחוזר לברך את יעקב. הוא מבין שיעקב קיבל את הברכה, והוא ראוי לה ולא עשו. לכן חוזר ומברכהו: "גם ברוך יהיה" ל#ד. מ; ברכת יצחק לעשיו. עשיו מבקש ברכה, ואגב כך מספר ליצחק על מכירת הבכורה. יצחק מברך גם אותו בשפע כלכלי, וכן: "על חרבך תחיה" – המעיד על אופיו של עשיו כאיש מלחמות, והאפשרות לעשיו להשתחרר מהשעבוד ליעקב "כאשר תריד" – כאשר עם ישראל יחטא וירד מגדולתו. מ#א. מ#ה; עשיו מחכה למות אביו כדי להרוג את יעקב; רבקה שולחת את יעקב לחרן אל לבן אחיה. מ#ו. פרק כ#ח פס' ט; רבקה פונה ליצחק בנוגע ללקיחת אשה ליעקב - "קִצְתִּי בְחַיִּי, מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת"; יצחק שולח את יעקב לחרן כדי לקחת משם אישה. הוא מברך את יעקב בברכת אברהם – ירושת הארץ.	אפשר לבקש מהתלמידים להשוות בין צורת הדיבור של יעקב לצורת הדיבור של עשיו: יעקב מדבר בנימוס ובכבוד ליצחק ובאמונה בה. היכן? "עשיתי כאשר דיברת אלי", "קום ט" – לשון בקשה, "כי הקרה ה' אלקיך" – מזכיר שם שמים. עשו אינו אומר בלשון בקשה ("יקום אבי") ואינו מזכיר שם שמים. אפשר לתרגל עם התלמידים משפטים נוספים בסגנון של "קול יעקב", במיוחד בפניה להורים. אפשר לשנן בעל פה את הברכה בפסוקים כ"ח-כ"ט החרדה של יצחק על טעותו שחשב שעשיו ראוי לברכה, ולא על חרטה שברך את יעקב. ההוכחה במילים "גם ברוך יהיה". גם במילים "ואת אחיך תעבוד" – יצחק מאשר שוב את ברכתו ליעקב. גם יצחק וגם רבקה שולחים את יעקב לחרן. במה מברך יצחק את יעקב לפני צאתו לחרן? (ברכת אברהם – ירושת הארץ)
--	---